

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 ปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาปรากฏว่าทำให้โครงสร้างระบบเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวไปค่อนข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ หลายประการ ดังนี้ 1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจภายในประเทศประสบผลสำเร็จค่อนข้างดี ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2) การกระจายรายได้ของประชาชนถึงแม้ว่าจะประสบผลสำเร็จที่ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้น แต่รายได้และความเจริญเหล่านี้กลับกระจุกตัวอยู่เฉพาะในกรุงเทพและปริมณฑลเท่านั้น และนับวันช่องว่างดังกล่าวนี้จะเพิ่มมากขึ้น 3) เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและดุลการชำระเงิน เนื่องจากการใช้จ่ายของประชาชนที่มากเกินไปจนทำให้ระดับราคาสินค้าและค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้น 4) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาใช้ในการผลิตที่เกินความเหมาะสม 5) ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถควบคุมมลพิษต่างๆ ให้ลดลงมาอยู่ในระดับที่ปลอดภัยได้ 6) คุณภาพชีวิตของประชาชน มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่างๆ ขึ้นในสังคม จากผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงกล่าวกันว่าเป็นความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยสรุปได้ว่ามาจากสาเหตุที่ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เปิด (Open Economy) มากเกินไป จึงได้เกิดกระแสแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนเคียงคู่ไปกับการอาศัยกลไกตลาดโลก ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายจากระบบเศรษฐกิจที่เปิดเสรี วิธีการโดยการสร้างฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนชนบท เพื่อเป็นการเสริมสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง เพราะเชื่อว่าชุมชนชนบทและเศรษฐกิจการเกษตรจะเป็นโครงข่ายความปลอดภัย (Safety Net) ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งระบบเศรษฐกิจจะมีการผลิตอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีค่า ทำให้คนมีงานทำ จึงเป็นระบบที่จะทำให้เศรษฐกิจมีความพอเพียง เข้มแข็ง และยั่งยืน

การดำเนินกิจกรรมของเศรษฐกิจชุมชนจะเน้นในเรื่องของความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน จึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นความสัมพันธ์ในท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาทั้ง 2 ด้าน คือ ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนบุคคลและการพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆ กัน ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีโดยทั่วไปที่เน้นการแข่งขันและผลตอบแทนสูงสุดส่วนบุคคลเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ยังมีจุดแข็งที่เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการประสบความสำเร็จในการพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) คนในชุมชนท้องถิ่นจะมีจิตสำนึกร่วมกัน 2) มีความเอื้ออาทร และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 3) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลเป็นไปตามธรรมชาติและด้วยความสมัครใจ 4) การบริหารจัดการง่ายกว่าเพราะเริ่มจากพื้นที่ชุมชนที่มีคนไม่มากนัก การบริหารจัดการจึงง่ายกว่า และถ้าพื้นที่หนึ่งประสบความสำเร็จจะเกิดการกระจายหลักการและแนวคิดออกไป อีกทั้งเศรษฐกิจชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในหลายๆ ด้าน คือ 1) เปิดโอกาสให้มีการประกอบการ เป็นช่องทางและโอกาสให้มีการประกอบการในชุมชนที่มีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์และต้องการหาประสบการณ์ รวมถึงโอกาสพิสูจน์ความสามารถในการดำเนินการได้ ทั้งนี้ เพราะใช้ทุนน้อย เน้นการสร้างงานและความร่วมมือในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ถ้ากิจการประสบความสำเร็จจะสามารถขยายไปสู่การประกอบการใหญ่ได้ 2) ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นและลดปัญหาการว่างงาน พัฒนาฝีมือแรงงาน เพราะมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ จึงมีโอกาสฝึกทักษะความสามารถในการทำงานได้ตามที่ต้องการ 3) เป็นฐานให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค ทั้งในด้านการเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลอดจนการรับช่วงการผลิตชิ้นส่วนต่างๆ การฝึกประสบการณ์ การยกระดับฝีมือแรงงาน และทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในการประกอบการให้สูงขึ้น 4) สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะจะเกิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจไปยังชุมชนต่างๆ ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเมือง ชุมชนเองจะมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้น 5) ลดปัญหาสังคม เพราะประชาชนมีรายได้ มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเกิดจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อความเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบต่อชุมชนมากขึ้น ปัญหาสังคม และความรุนแรงต่างๆ ในสังคมจึงลดลงได้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยยังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ยังคงขาดสมดุล การพัฒนาจึงยังไม่สอดคล้องเป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควร เศรษฐกิจของ

ประเทศยังพึ่งพาภายนอกและไม่เข้มแข็งพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันต่อภาวะความผันผวนจาก
กระแสโลกาภิวัตน์ และยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และผลประโยชน์
ดังกล่าว ประกอบกับรัฐบาลมีแนวนโยบายปรับปรุงรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นให้มี
ความเป็นประชาธิปไตย มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน แต่ปัญหา
ที่หนักหนาสาหัสของชุมชนบ้านคุ้มเหนือในวันนี้ คือ ปัญหาหนี้สิน หลายครอบครัวใน
ชุมชนเป็นหนี้ ธ.ก.ส. เป็นหนี้กู้ที่กู้พ่อค้า นายทุน คนมีเงินในหมู่บ้าน หรือผู้ที่ตลาดดอกเบี้ย
สูง ๆ และเป็นหนี้เงินที่ไปกู้ไปยืมจากกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่กู้ได้เอาไป
ใช้จ่ายในครอบครัว ซื้อที่อยู่อาศัย หรือซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นและไม่จำเป็นซึ่งแยกไม่
ค่อยออก รวมทั้งซื้อเหล้า ซื้อหวย หรือนำไปเล่นการพนัน ส่วนหนึ่งนำไปจ่ายเงินกู้หรือเงิน
ยืมจากคนอื่น และหนี้สินที่เพิ่มขึ้นมากจากการกระตุ้นการบริโภคของสังคมทุนนิยม สังคมบ้า
บริโภคที่ต้องการให้ผู้คนบริโภคให้มากที่สุด อีกทั้งการซื้อข้าวของสำหรับหลายคนในชนบท
ง่ายขึ้น นี่คือ สภาพที่เอื้อต่อการเพิ่มพูนหนี้สินในชนบท วงจรชีวิต วงจรหนี้สิน คือ วงจร
เดียวกัน มีลักษณะคล้ายวัฏพินหลักที่กินหญ้าเพลินเดินไปรอบๆ หลัก รอบแล้วรอบเล่า จน
ขยับไปไหนอีกไม่ได้ เชื้อกรดคอกหายใจไม่ออก ถ้าไม่ถอยก็ตาย ซึ่งปัญหาไม่ใช่ออยู่ที่เงินกู้
เพราะเงินอย่างเดียวแก้ปัญหาวงจรหนี้สินไม่ได้ ถ้าแก้ได้คงแก้ไปนานแล้ว เพราะที่ผ่านมาใช้
ว่าจะขาดเงินหรือกู้ไม่ได้ ปัญหายู่ที่ว่ากู้ไปทำอะไร ถ้าเอาไปทำแบบเดิมๆ จากที่กล่าวมา จะ
แก้ปัญหาก็ไม่ได้ คงเกิดปัญหาซ้ำซากย่ำอยู่กับที่ ซึ่งมีทุนแล้วต้องคิดให้เป็นระบบใหม่ ดังที่
เสรี พงศ์พิศ (2546 : 74) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนชนิดพลังของชุมชนสามารถแก้ปัญหา
วงจรหนี้สิน ได้ด้วยระบบเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากความคิดและความตั้งใจที่จะ “จัดระเบียบ”
การกิน การอยู่ การทำงานของชุมชนใหม่ จัดการโดยการทำกินเองใช้เองในส่วนที่ทำได้
เชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สัมพันธ์กันแบบเกื้อกูลอย่างน้อยในสี่ห้าอย่าง คือ ข้าว
อาหาร สมุนไพร ของใช้ และปุ๋ย ถ้าหากจัดการแบบเชื่อมโยงหรือเกื้อกูลจะเกิดกิจกรรม
อื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ทำให้เกิดโรงสีข้าว ปลายข้าว ร้า แกลบ อ้อย มัน อาหารสัตว์ แก๊ส
ชีวภาพ เหียงหมู พันธุ์ไม้ น้ำผลไม้ ไวน์ เหล้า ยาสมุนไพร แชมพู น้ำยาล้างจาน สบู่
น้ำยาซักผ้า น้ำปลา ปลา ร้า ผงชูรส และอื่นๆ ซึ่งแล้วแต่ว่าแต่ละชุมชน อยากรจะทำเพื่อ
ตอบสนองความต้องการของตนเอง ของเครือข่ายในท้องถิ่นเป็นหลัก ไม่ได้เอาตลาดใหญ่เป็น
เป้าหมาย ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้ก่อให้เกิดผลทวีคูณ เพราะเป็น
กิจกรรมที่เสริมกันไม่ใช่แยกจากกัน หลายกิจกรรมเกิดขึ้นใหม่เพื่อเสริมกิจกรรมเดิม เช่น
ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าวโพด ปลูกถั่วเพื่อทำอาหารสัตว์ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ปลูกอ้อยไว้ทำ

น้ำอ้อย น้ำตาลทรายแดง เป็นอาหารสุขภาพในชุมชน และเอาไปทำปุ๋ยชีวภาพ โดยที่การวางแผนการผลิตและบริโภคไปพร้อมกันเช่นนี้ทำให้ไม่มีอะไรเหลืออะไรขาด เป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอดีไม่เหลือไม่ขาด บ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิตศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นชุมชนในเขตเทศบาลตำบล มีจำนวนครัวเรือน 447 ครัวเรือน ประชากร 1,378 คน ชาย 671 คน หญิง 707 คน อาชีพหลัก ทำนา จำนวน 165 ครัวเรือน รับราชการ จำนวน 70 ครัวเรือน ค้าขาย/รับจ้าง จำนวน 212 ครัวเรือน มีอาชีพเสริมในชุมชน คือ ไร่ ครอบ ส้ม หม่า จำนวน 2 ครัวเรือน เกษตรประณีตปอดสารพิษ จำนวน 2 ครัวเรือน ร้านซ่อมรถยนต์ จำนวน 1 แห่ง ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ จำนวน 1 แห่ง ร้านขายของชำ จำนวน 9 แห่ง ร้านเสริมสวย จำนวน 1 แห่ง มีรายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 23,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 23,000 บาท/ครัวเรือน/ปี (คณะกรรมการหมู่บ้าน. 2556:1-3) บ้านคุ้มเหนือเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นหนี้สิน ที่ทำกินไม่เพียงพอ ที่ทำกินส่วนใหญ่แห้งแล้ง และประชากรบางคนตกอยู่ภายใต้การใช้ชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ไร้ทิศทางในการประกอบสัมมาชีพ รายได้ต่ำ ราคาสินค้าสูง คิดนิสัยบริโภคค่านิยมที่ไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนบ้านคุ้มเหนือ จากการที่ผู้วิจัยได้ลงเก็บรวบรวมข้อมูลในเบื้องต้น พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านคุ้มเหนือมีปัญหาในการดำรงชีวิตหลายประการ เช่น พื้นที่นาส่วนใหญ่ขาดแหล่งน้ำทำการเกษตร ผลิตเพียงอย่างเดียว ไม่มีงานทำนอกฤดูทำนา รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายขาดแหล่งอาหาร แหล่งทำมาหากิน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองโดยจะพัฒนาชุมชนของบ้านคุ้มเหนือ โดยเน้นด้านการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด นั่นคือระยะแรกจะมุ่งเน้นการลดรายจ่าย ด้วยกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการลดรายจ่ายจากการซื้อหาอาหารในชีวิตประจำวัน คือ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ครอบครัวตนเองกินและเคยซื้อเป็นประจำจากร้านค้า เพื่อหยุดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น จนก้าวหน้าไปสู่เหลือกินแล้วเอาไปขาย ซึ่งจะเป็นการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ผู้วิจัยและประชาชนในชุมชนบ้านคุ้มเหนือร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชนนี้ มีการติดตามประเมินผลการพัฒนาาร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ฉะนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของบ้านคุ้มเหนือให้มุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้

และการจัดการความรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนมีการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองอย่างเพียงพอ พึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกชุมชน บนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำสู่การมีส่วนร่วม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความสามารถที่จะปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างมีความสุข อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม ทั้งทางตรงและอ้อม

ดังนั้น การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อจะสร้างรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยทำการทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมในการเป็นต้นแบบ หรือเป็นแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน การซื้อสิ่งอุปโภคบริโภค ลดการพึ่งพาสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันจากภายนอกชุมชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

คำถามของการวิจัย

1. บ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีสภาพปัจจุบัน ปัญหา และประชาชนในชุมชนบ้านคุ้มเหนือมีความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อย่างไรบ้าง
2. รูปแบบการดำเนินการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีกระบวนการ ขั้นตอน รายละเอียดการดำเนินงาน อย่างไรบ้าง
3. ผลของการใช้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนการพัฒนา ทั้งโดยรวมและในแต่ละตัวแปร เป็นอย่างไร ดีขึ้นหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานของการวิจัย

จากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น รายจ่ายครัวเรือนลดลง จำนวนพืชและสัตว์เพื่อการยังชีพเพิ่มขึ้น และจำนวนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ซื้อจากร้านค้าลดลง โดยผลของการพัฒนาดีขึ้นจากสภาพเดิมก่อนมีการพัฒนา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาวิจัยในหมู่บ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาบริบทชุมชน แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำกระบวนการและผลของการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองและมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นของประชาชนในชุมชน
3. ด้านระยะเวลา
 - ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
 - ระยะที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
 - ระยะที่ 3 ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

4. ประชากรและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ของการวิจัย ผู้วิจัยต้องศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

4.1 ประชากร คือ ประชาชนในชุมชนของหมู่บ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 447 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 1,387 คน เป็นเพศชายจำนวน 671 คน เพศหญิงจำนวน 707คน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2556) ซึ่งในชุมชนบ้านคุ้มเหนือประกอบด้วย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เกษตรกร พ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ พระ ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการ และผู้วิจัย

4.2 เครื่องมือ คือ

4.2.1 แบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน โดยใช้สำรวจข้อมูล
ครอบครัว

4.2.2 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์
ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ครู และผู้นำชุมชน

4.2.3 แบบบันทึกรายรับของครัวเรือน ในรอบ 1 เดือน

4.2.4 แบบบันทึกรายจ่ายของครัวเรือน ในรอบ 1 เดือน

4.4.5 แบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

5. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบการวิจัยในระยะที่ 2

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
พึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต จังหวัดร้อยเอ็ด
ประกอบด้วย

5.1 กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการและสามารถเข้า
ร่วมทุกกิจกรรมตลอดโครงการ จำนวน 35 ครอบครัว (สมัครใจเข้าร่วมโครงการ)

5.2 ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้วิจัย
และผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงการ ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง
จำนวน 20 คน

6. กลุ่มทดลองและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยเพื่อการทดลองและประเมินผลการวิจัยใน ระยะที่ 3

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร ร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

6.1 กลุ่มทดลอง ได้แก่ ประชาชนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการและสามารถเข้าร่วมทุกกิจกรรมตลอดโครงการ จำนวน 35 ครอบครัว (สมัครใจเข้าร่วมโครงการ)

6.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

6.2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร ร้อยเอ็ด

6.2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่

- 1) รายได้ครัวเรือน
- 2) รายจ่ายครัวเรือน
- 3) จำนวนพืชเพื่อการยังชีพ
- 4) จำนวนสัตว์เพื่อการยังชีพ
- 5) จำนวนเห็ดเพื่อการยังชีพ
- 6) จำนวนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ซื้อจากร้านค้า

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **รูปแบบการพัฒนา** หมายถึง วิธีการ กิจกรรม โครงการหรือแนวทางการดำเนินงาน จากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในเชิงบวก โดยวิธีการกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร ร้อยเอ็ด

2. **เศรษฐกิจชุมชน** หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคการเกษตรในการปลูกผัก ได้แก่ พริก มะละกอ เห็ด หอม กระเทียม มะเขือ ตะไคร้ มะนาว กัญชง เป็นต้น และเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ ปลา กบ เป็นต้น เพื่อการยังชีพของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร ร้อยเอ็ด

3. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง** หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนของบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร ร้อยเอ็ด มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในการพึ่งตนเองที่เน้นการยังชีพในครัวเรือนและชุมชน โดยร่วมมือกันผลิตสิ่งจำเป็น ในการดำรงชีวิตประจำวัน สามารถผลิตข้าว ปลา อาหาร ไม้กั้นในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เพื่อเป็นการลดรายจ่ายครัวเรือน และในส่วนที่เหลือสามารถนำไปขาย เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้านอาหาร โดยการปลูกผัก (พริก มะละกอ เห็ด หอม กระเทียม มะเขือ ตะไคร้ มะนาว กัลฉ่าย) และเลี้ยงสัตว์ (หมู เป็ด ไก่ ปลา กบ) สำหรับการบริโภคในครัวเรือนและชุมชนของตนเอง

4. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผน โครงการและดำเนินงาน โดยประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อประโยชน์แก่ตัวของประชาชนในชุมชนเองและการพัฒนาเป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่พึ่ง ประสงค์และการไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า หรือเป็นการแก้ปัญหาและการกระทำให้บรรลุเป้าหมาย ในการแสวงหาช่องทางเพื่อแก้ไขปัญหาความมอดอยากหรือการแก้ปัญหาความยากจนและ แก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน เพราะปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่บั่นทอน และทำลายศักยภาพของปัจเจกบุคคลกับจะนำความยุ่งยากมาสู่ชุมชนในที่สุด

5. รายได้ครัวเรือน หมายถึง รายได้ทั้งหมดที่ครัวเรือนหาได้ในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา ของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

6. รายจ่ายครัวเรือน หมายถึง รายจ่ายทั้งหมดที่ครัวเรือนใช้ไปในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา ของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

7. จำนวนพืชเพื่อการยังชีพ หมายถึง พืชทั้งหมดที่ครัวเรือนมีอยู่เพื่อการยังชีพ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พริก มะละกอ หอม กระเทียม มะเขือ ตะไคร้ มะนาว กัลฉ่าย เป็นต้น โดยนับจำนวนรวมเป็นต้นของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

8. จำนวนสัตว์เพื่อการยังชีพ หมายถึง จำนวนสัตว์ทั้งหมดที่ครัวเรือนมีอยู่เพื่อการยังชีพในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ ปลา กบ เป็นต้น โดยนับจำนวนรวมเป็นตัวของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

9. จำนวนเห็ดเพื่อการยังชีพ หมายถึง จำนวนเห็ดทั้งหมดที่ครัวเรือนที่มีอยู่เพื่อการยังชีพในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เห็ดชนิดต่างๆ โดยนับจำนวนเป็นถุง ของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

10. จำนวนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ซื้อจากร้านค้า หมายถึง จำนวนสินค้าอุปโภค

บริโภคทั้งหมดที่ครัวเรือนซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้าน ได้แก่ น้ำปลา ผงชูรส พริก มะเขือ
หอม กระเทียม มะนาว สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม สุนัข บุหรี่ เป็นต้น โดยนับจำนวนรวมเป็น
ชนิดของสินค้าที่ซื้อของประชาชนในบ้านคุ้มเหนือ ตำบลหัวช้าง อำเภอดุสิต จังหวัดพิจิตร
จังหวัดร้อยเอ็ด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่สามารถนำไปพัฒนาจน
สามารถแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนได้
2. เป็นต้นแบบตัวอย่างของรูปแบบพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
3. สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในรูปแบบพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY